

*Mirosław Nesterowicz****Projekt regulacji umowy o podróż w kodeksie cywilnym******1. Proponowana regulacja****Tytuł XV¹ Umowa o podróż**

Art. 646¹. § 1. Przez umowę o podróż organizator podróży zobowiązuje się w zakresie prowadzonego przedsiębiorstwa do wykonania na rzecz podróżnego całości usług określonych programem podróży w zamian za łączne wynagrodzenie, niezależnie od tego czy wystawiono jeden czy kilka rachunków na poszczególne usługi tej samej podróży.

§ 2. Program podróży powinien przewidywać co najmniej przewóz i zakwaterowanie podróżnego albo jedną z tych usług wraz z inną usługą, nie związaną z przewozem i zakwaterowaniem, a stanowiącą znaczącą część podróży, w tym usługę trwającą ponad dobę albo obejmującą nocleg.

§ 3. Organizator podróży ma także obowiązek zapewnienia podróżnemu bezpieczeństwa w czasie świadczenia usług.

§ 4. Za organizatora uważa się także osobę, która zawiera umowę we własnym imieniu, lecz na rachunek innej osoby.

§ 5. Za podróżnego uważa się osobę, która bierze udział w podróży na podstawie umowy przez nią zawartej, umowy zawartej na jej rzecz albo przejęcia praw i obowiązków podróżnego od innej osoby.

Art. 646². § 1. Przed zawarciem umowy o podróż i przed rozpoczęciem podróży organizator podróży jest obowiązany udzielić podróżnemu informacji, określonych w przepisach szczególnych.

§ 2. Informacje zawarte w szczególności w broszurach, folderach, katalogach, wiążą organizatora, chyba że o ich zmianach podróżny został wyraźnie powiadomiony przed zawarciem umowy o podróż albo że zmiany te wprowadzono później zgodnie z porozumieniem stron umowy.

Art. 646³. Umowa o podróż powinna być zawarta na piśmie i określać:

- 1) organizatora podróży i podróżnego;
- 2) miejsce pobytu, trasę i czas trwania podróży;
- 3) program podróży obejmujący rodzaj, jakość i terminy oferowanych usług, w tym:
 - a) rodzaj, charakter i kategorię środka transportu oraz datę, godzinę, miejsce wyjazdu i powrotu,

* Prof. dr hab. Mirosław Nesterowicz - Katedra Prawa Cywilnego i Międzynarodowego Obrotu Gospodarczego Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu.

** Projekt autorski przygotowany na zlecenie Komisji Kodyfikacyjnej Prawa Cywilnego (wersja na 24 września 2007 r.). Ma być on podstawą dalszych prac KKPC mających na celu opracowanie przepisów kodeksu cywilnego regulujących umowę o podróż.

- b) położenie, rodzaj i kategorię obiektu hotelarskiego zgodnie z przepisami kraju pobytu lub opis innych miejsc zakwaterowania,
 - c) ilość i rodzaj posiłków,
 - d) program zwiedzania, wycieczki i inne usługi w ramach wynagrodzenia;
- 4) wynagrodzenie za podróż i sposób jego zapłaty, wskazanie innych opłat, obciążających podróżnego poza wynagrodzeniem za podróż, a także okoliczności uzasadniających podwyższenie wynagrodzenia zgodnie z art. 646⁴;
 - 5) rodzaj i zakres ubezpieczenia podróżnych oraz nazwę i adres ubezpieczyciela;
 - 6) termin zawiadomienia podróżnego na piśmie o ewentualnym odwołaniu podróży z powodu niewystarczającej liczby zgłoszeń, jeżeli realizacja podróży jest uzależniona od minimalnej liczby zgłoszeń, wskazanej w umowie;
 - 7) termin zawiadomienia o przeniesieniu przez podróżnego praw i obowiązków;
 - 8) sposób i termin zgłoszenia przez podróżnego reklamacji w związku z wykonywaniem usług w ramach umowy o podróż przez organizatora podróży, osoby działające w jego imieniu lub na jego rzecz;
 - 9) wymagania specjalne, o których podróżny powiadomił organizatora podróży lub jego agenta na które strony się zgodziły.

Art. 646⁴. § 1. Wynagrodzenie za podróż nie może być podwyższone, chyba że przewidziano to w umowie, a organizator podróży wykaże, iż podwyższenie spowodował wzrost kosztów transportu albo opłat urzędowych, podatków lub opłat za usługi lotniskowe, załadunkowe, przeładunkowe w portach morskich, lotniczych albo wzrost kursu walut.

§ 2. Jeżeli na skutek wyżej wymienionych okoliczności wynagrodzenie zostanie podwyższone powyżej dziesięciu procent, podróżny może odstąpić od umowy bez odszkodowania.

§ 3. Na dwadzieścia dni przed rozpoczęciem podróży nie można podwyższyć wynagrodzenia ustalonego w umowie.

Art. 646⁵. § 1. Podróżny może odstąpić od umowy przed rozpoczęciem podróży. Organizator może żądać wówczas tylko zapłaty zastrzeżonej kary umownej, zależnej od terminu odstąpienia. Podobne uprawnienie przysługuje organizatorowi odstepującemu od umowy z przyczyn dotyczących podróżnego.

§ 2. Podróżny może przenieść swoje prawa i obowiązki z umowy na rzecz osoby, która spełnia wszelkie warunki udziału w podróży, zawiadamiając o tym organizatora przed rozpoczęciem podróży w terminie określonym w umowie. Odpowiadają oni solidarnie wobec organizatora podróży za zapłatę wynagrodzenia oraz dodatkowe koszty spowodowane zmianą uczestnika podróży.

Art. 646⁶. § 1. W razie zmiany terminu podróży lub istotnej zmiany jej programu przed rozpoczęciem podróży, o czym organizator powinien podróżnego niezwłocznie zawiadomić, podróżny może od umowy odstąpić bez obowiązku zapłaty kary umownej. W takim przypadku, a także w razie odwołania podróży przez organizatora, organizator może zaoferować podróżnemu zawarcie umowy o podróż zastępczą, rów-

norzędą lub o wyższym standardzie. W przypadku niższego standardu podróży zastępczej podróżny ma prawo do zwrotu różnicy wynagrodzenia.

§ 2. W razie niezawarcia umowy o podróż zastępczą podróżny może żądać odszkodowania w wysokości dziesięciu procent wynagrodzenia za podróż będącą przedmiotem umowy, chyba że zmiany w umowie lub odwołanie podróży zostały spowodowane okolicznościami, za które organizator podróży nie ponosi odpowiedzialności.

§ 3. Odszkodowanie, o którym mowa w paragrafie poprzednim, nie należy się, jeżeli odwołanie podróży nastąpiło z powodu zgłoszenia się mniejszej liczby uczestników niż liczba minimalna określona w umowie, a organizator powiadomił o tym podróżnego na piśmie w uzgodnionym terminie.

Art. 646⁷. § 1. Organizator podróży, który w czasie jej trwania nie może spełnić świadczenia objętego programem obowiązany jest zaoferować podróżnemu świadczenie zastępcze. Jeżeli takie świadczenie spełnione za zgodą podróżnego jest niższej jakości od określonego w programie podróży, podróżny może żądać odpowiedniego obniżenia wynagrodzenia.

§ 2. Jeśli organizator podróży nie wykonuje istotnej części programu podróży na skutek okoliczności, za które ponosi odpowiedzialność, podróżny może żądać odpowiedniego obniżenia wynagrodzenia albo od umowy odstąpić. W tym ostatnim wypadku organizator podróży zobowiązany jest na swój koszt zapewnić podróżnemu powrót do miejsca rozpoczęcia podróży lub innego uzgodnionego miejsca.

Art. 646⁸. § 1. Organizator podróży jest obowiązany do naprawienia wyrządzonej podróżnemu szkody i zadośćuczynienia pieniężnego za doznaną krzywdę, wynikłą z niewykonania lub nienależytego wykonania umowy o podróż, chyba że niewykonanie lub nienależyte wykonanie jest spowodowane działaniem lub zaniechaniem podróżnego albo lub osób trzecich, nieuczestniczących w wykonywaniu usług przewidzianych w umowie, jeżeli tego działania lub zaniechania nie można było przewidzieć ani uniknąć albo siłą wyższą.

§ 2. Sąd może również przyznać podróżnemu odpowiednią sumę tytułem zadośćuczynienia pieniężnego za zmarnowany urlop i utratę lub zmniejszenie przyjemności podróży. Suma ta nie może przekraczać wynagrodzenia za podróż.

§ 3. Wyłączenie odpowiedzialności organizatora podróży w przypadkach wymienionych w § 1 nie zwalnia go od obowiązku udzielenia w czasie podróży pomocy podróżnemu.

Art. 646⁹. § 1. Organizator podróży, który sam spełnia usługi przewozu, usługi hotelarskie lub jakiegokolwiek inne związane z podróżą albo powierza dokonanie tych usług innym osobom, ponosi odpowiedzialność za szkodę wyrządzoną podróżnemu przy dokonywaniu tych usług zgodnie z przepisami regulującymi te usługi.

§ 2. W tym samym stopniu, w jakim organizator podróży wynagrodzi podróżnemu szkodę, ma zwrotne roszczenie do osoby odpowiedzialnej za szkodę.

Art. 646¹⁰. § 1. Odszkodowanie za szkodę wyrządzoną podróżnemu może być ograniczone w umowie o podróż wówczas, gdy przewiduje to umowa międzynarodowa, której stroną jest Rzeczpospolita Polska.

§ 2. Organizator podróży może w umowie o podróż ograniczyć wysokość odszkodowania za szkody wyrządzone podróżnemu na skutek niewykonania lub nienależytego wykonania usług w czasie podróży do dwukrotności wynagrodzenia za podróż.

§ 3. Ograniczenie, o którym mowa w paragrafie poprzednim nie stosuje się do szkód na osobie ani szkód wyrządzonych z winy umyślnej lub rażącego niedbalstwa organizatora albo osób, za które ponosi odpowiedzialność oraz szkód wyrządzonych w związku z wykonywaniem usług, za które organizator ponosi odpowiedzialność zgodnie z przepisami regulującymi te usługi.

Art. 646¹¹. § 1. Roszczenia podróżnego i organizatora podróży przedawniają się z upływem roku od dnia, w którym podróż się zakończyła lub zgodnie z umową podróż miała się zakończyć.

§ 2. Roszczenia o naprawienie szkody wynikłej na skutek uszkodzenia ciała lub rozstroju zdrowia albo śmierci podróżnego przedawniają się z upływem lat trzech od dnia, w którym nastąpiło zdarzenie wyrządzające szkodę.

§ 3. Terminów określonych w § 1 i 2 nie stosuje się, jeżeli organizator sam spełnia usługi, do których stosują się szczególne terminy przedawnienia przewidziane przez przepisy regulujące te usługi.

Art. 646¹². Strony umowy nie mogą dokonać wyboru prawa obcego, jeżeli prowadziłoby to do wyłączenia lub ograniczenia odpowiedzialności organizatora podróży wobec podróżnego przewidzianej w polskim prawie lub w umowach międzynarodowych, których Rzeczpospolita Polska jest stroną.

Art. 646¹³. Postanowienia umowy mniej korzystne dla podróżnego są nieważne. Zamiast nich stosuje się postanowienia niniejszego tytułu.

Art. ... Przez określenie umowa o imprezę turystyczną o treści przewidzianej w art. 646 § 1 i § 2 kodeksu cywilnego, używane w innych przepisach, należy rozumieć umowę o podróż regulowaną w niniejszej ustawie.

Art. ... W ustawie z dnia 29 sierpnia 1997 r. o usługach turystycznych (Jedn. tekst Dz.U.z 2004 r., Nr 223, poz. 2268) uchyla się art. 11, art., 11a, art. 11b. art. 14.1., art. 14.2., art. 14.5., art. 14.6., art. 14.7., art. 16, art. 16a, art. 16b, art. 17, art. 19.

2. Uwagi

1. Projekt „umowy o podróż” w kodeksie cywilnym jest oparty na Dyrektywie 90/314 EWG z 13 VI 1990 r. o podróżach turystycznych za cenę zryczałtowaną, ustawie z 29 VIII 1997 r. o usługach turystycznych (Dz.U. Jedn. tekst z 2004 r., Nr 223, poz. 2268), projektach Komisji Kodyfikacyjnej i prof. E. Łętowskiej (opubl. w książce E. Łętowskiej, Prawo umów konsumenckich, Warszawa 1999, s. 606 i n.). Autor przejrzał również ustawy innych państw Unii Europejskiej, a zwłaszcza prawo francuskie, angielskie, niemieckie, czeskie i węgierskie. Ustawy europejskie stanowią na ogół wierne kopie Dyrektywy, choć niektóre z nich w pewnych punktach odbiegają tak dalece, że można mieć wątpliwości, czy są zgodne z Dyrektywą (np. RFN, Węgry, Austria). Projekt jest wyrazem wiedzy, poglądów i doświadczeń Autora w dziedzinie turystyki (był m.in. przez wiele lat wiceprezesem Rady Nadzorczej

jednego z większych polskich biur podróży i negocjował kontrakty z zagranicznymi biurami podróży w wielu krajach świata). Jakkolwiek Polska była zobowiązana do implementacji wymienionej Dyrektywy, to trzeba pamiętać, że polskie biura podróży organizują wycieczki również do krajów pozaeuropejskich, w których regulacje prawne odbiegają od prawa europejskiego. Przy unormowaniu umowy o podróż nie można brać pod uwagę wyłącznie ochrony konsumenta pomijając zupełnie interesy biur podróży.

Autor przeniósł, z niewielkimi zmianami, do projektu przepisy cyt. ustawy, dotyczące ochrony klienta (art. 11-19a). Pozostawił w ustawie przepisy art. 12.1, 12.1a, 13, 14.2a, 14.3, 14.4 dotyczących obowiązków informacyjnych przedkontraktowych organizatora podróży lub osób działających w jego imieniu oraz „obok-kontraktowych”. W projekcie wskazuje na nie art. 646² k.c. Odnoszą się one zresztą nie tylko do umowy o podróż, lecz także do pojedynczych usług turystycznych (np. gdy klient rezerwuje w biurze podróży hotel za granicą albo dokonuje najmu samochodu, który zostanie mu podstawiony po przybyciu samolotem na lotnisko lub do hotelu w danym kraju). Dlatego przepisy te powinny zostać w ustawie.

2. Dyrektywa 90/314 pozwala na zwiększenie ochrony konsumenta w prawie krajowym ponad przyjęte w niej postanowienia. Wiele kwestii jednak nie reguluje pozostawiając je krajom członkowskim. Autor projektu starał się jak najściślej uwzględnić postanowienia Dyrektywy, natomiast inne regulacje nie naruszają Dyrektywy.

3. Wywołać może spory art. 646⁹ k.c., a więc odwołanie się do przepisów regulujących poszczególne usługi, skoro - jak się twierdzi - umowa o podróż ma charakter „pakietowy”. Nie wyobrażam sobie jednak, jak sąd może rozstrzygnąć prawidłowo roszczenia odszkodowawcze podróżnego za szkodę w przewozie morskim, lotniczym, kolejowym międzynarodowym czy za kradzież rzeczy w hotelu, jeśli nie sięgnie do odpowiednich przepisów (konwencji czy odpowiedzialności hoteli za rzeczy wniesione). Biuro podróży będące przewoźnikiem umownym przy czarterze statku morskiego lub samolotu czy korzystające z hotelu (własnego lub należącego do innego podmiotu) nie może odpowiadać na innych zasadach niż przewoźnik i hotelarz - według polskiego prawa i ratyfikowanych konwencji (por. M. Nesterowicz, Odpowiedzialność biura podróży za osoby trzecie, w: Księga pamiątkowa ku czci Profesora Adama Szpunara, Kraków 2004, s. 378). Nie można też pomijać zupełnie, jak to czynią niektórzy, że Dyrektywa mówiąc o odpowiedzialności organizatora podróży wobec konsumenta stanowi, że musi to być „bez uszczerbku dla prawa organizatora do dochodzenia roszczeń przeciwko innym osobom świadczącym usługi” (art. 5.1. *in fine*). Jeżeli więc biuro podróży-organizator będzie odpowiadać w szerszym zakresie aniżeli usługodawca, to oczywiście nie będzie miało prawa do regresu albo regres będzie ograniczony. To jest trudny problem, który nie został w Dyrektywie dobrze rozwiązany.

Nie postuluje przy tym przywrócenia krytykowanego i uchylonego art. 18 ustawy o usługach turystycznych, który przewidywał, że organizator podróży może ograniczyć swoją odpowiedzialność według przepisów obowiązujących w kraju pobytu, w odniesieniu do usług świadczonych przez miejscowych usługodawców, co byłoby słuszne. Jeśli np. polskiemu turyście ukradziono pieniądze z pokoju w hotelu górskim w Szwajcarii (gdzie przebywali na nartach turyści różnych nacji), za co hotelarz

nie odpowiada, chyba że zachodzi jego wina własna lub jego personelu, to biuro podróży-organizator poniesie wobec uczestnika wycieczki odpowiedzialność według polskiego prawa (art. 846 i n. k.c.) bez możliwości dochodzenia regresu i bez ubezpieczenia tego rodzaju szkody, gdyż umowa ubezpieczenia bagażu i rzeczy ruchomych wyłącza odpowiedzialność ubezpieczyciela za pieniądze, kosztowności itp.

4. Konsekwencją art. 646⁹ § 1 jest art. 646¹⁰ § 3, w którym wyłącza się ograniczenie odszkodowania za usługi, których dokonuje sam organizator podróży, gdyż wtedy ograniczenia wynikają z przepisów regulujących te usługi.

5. Odpowiednio do tego przyjęto terminy przedawnienia w art. 646¹¹ § 3. Jeśli bowiem organizator jest przewoźnikiem morskim czy lotniczym, to za szkody w przewozie przedawnienie powinno być takie, jak w przepisach regulujących ten przewóz. Nie mogą być inne terminy przedawnienia wobec przewoźnika umownego (biura podróży przy czarterze) niż przewoźnika faktycznego (przedsiębiorstwa przewozowego), gdyż naruszałoby to konwencje międzynarodowe.

W razie szkód na osobie (art. 646¹¹ § 2) nie przyjęto terminów przedawnienia z art. 442 k.c., gdyż przepis ten dotyczy odpowiedzialności deliktowej.

Oczywiście odpowiedzialność kontraktowa biura podróży nie wyłącza odpowiedzialności deliktowej (art. 443 k.c.), zwłaszcza w razie szkód na osobie. Wtedy do roszczeń poszkodowanego odnosić się będzie art. 442 k.c.

6. Jeżeli kara umowna zastrzeżona przez organizatora (art. 646⁵ § 1) będzie rażąco wygórowana, podróżny może żądać jej zmniejszenia (art. 483 § 2 k.c.). Ponadto podróżny może zawrzeć umowę ubezpieczenia od kosztów rezygnacji z podróży. Nie można natomiast w ustawie określać wysokości kary umownej w razie odstąpienia od umowy przez podróżnego, gdyż ta wysokość musi zależeć od terminu odstąpienia, rodzaju przewozu (np. czarteru samolotu) i charakteru usług hotelarskich (np. czarteru pokoi przez biuro podróży w hotelu za granicą). Żadna z ustaw europejskich tego nie dokonuje.

7. Nie reguluje się skutków rozliczeń pomiędzy stronami w razie odstąpienia od umowy oraz niemożliwości świadczenia z uwagi na art. 492-495 k.c. (umowy wzajemne).

8. Unormowanie w art. 646⁸ § 1 zadośćuczynienia pieniężnego za doznaną przez podróżnego szkodę niemajątkową - krzywdę („zmarnowanie urlopu, utratę przyjemności podróży”) jest konsekwencją orzeczenia ETS w sprawie Leitner (zob. M. Nesterowicz, Zadośćuczynienie pieniężne za „zmarnowany urlop” podczas wycieczki turystycznej, PiP 10/2002). W braku unormowania w k.c. zadośćuczynienia *ex contractu*, regulacja ta jest potrzebna, podobnie jak to uczynił w 2003 r., po sprawie Leitner, ustawodawca austriacki w ustawie o ochronie konsumentów.

9. W art. 646¹ § 3 normuje się obowiązek organizatora zapewnienia podróżnemu bezpieczeństwa w czasie świadczenia usług (por. art. 776 k.c.), co jest powszechnie w doktrynie i orzecznictwie przyjęte (zob. M. Nesterowicz, Prawo turystyczne, wyd. 2, Warszawa 2006, s. 82-86).

10. Pozostaje jeszcze kwestia terminologii. „Umowa o podróż” („*contract of travel*”, „*le contrat de voyage*”) jest od wielu lat powszechnie przyjęta na świecie. Jednakże w Dyrektywie 90/314 pojawiło się pojęcie pakietu – „*packages*” (*package travel, package holidays, package tours*). W Polsce od prawie 10 lat upowszechniło

się pojęcie prawne „impresy turystycznej”, określone w art. 3 pkt 2 ustawy o usługach turystycznych (o treści odpowiadającej pojęciu „umowy o podróż”) i przyjęte w licznych kolejnych przepisach tej ustawy, a także w wydanych na jej podstawie rozporządzeniach oraz w art. 202 pkt 6 ustawy z 3 VII 2002 r. – prawo lotnicze (Dz.U. Nr 130, poz. 112). Pojęcie „impresy turystycznej” jest również stosowane przez biura podróży (w broszurach, katalogach, folderach, a także w różnych dokumentach). Rozporz. Ministra Infrastruktury z 3 II 2004 r. w sprawie przewozów lotniczych w ramach imprez turystycznych oraz przewozów czarterowych (Dz.U. Nr 23, poz. 204) używa zamiennie pojęcia „pakiet” i „impresja turystyczna”.

Zamiana pojęcia „impresja turystyczna” na „podróż” byłaby zbyt trudna. Wymagałaby nowelizacji licznych przepisów i wyrzucenia pojęcia „impresy turystycznej” z praktyki, co się nie uda. Rozwiązanie może więc być – m.zd. – dwojakie:

- nie dokonywać żadnych zmian, a doktryna i orzecznictwo uzna, że oba pojęcia są tożsame. Tak zrobiono w Czechach i na Węgrzech, gdzie w przepisach administracyjnych dotyczących „*conditions of business activities in the field of tourism*” występuje pojęcie „*package tours*”, a w kodeksie cywilnym (Czechy) lub w odrębnej ustawie (Węgry) „*travel contract*”. Treść obu pojęć jest tożsama;
- wprowadzić pojęcie „impresy turystycznej” do tytułu XV¹ jako łącznika z ustawą o usługach turystycznych i innymi przepisami, np. Art. 646¹ § 1. Przez umowę o podróż **określoną w przepisach szczególnych jako impresja turystyczna**, podróżny zobowiązuje się ... (jak w projekcie), albo § 2. Program podróży, **określonej w przepisach szczególnych jako impresja turystyczna**, powinien przewidywać ... (jak w projekcie).

11. Nie jest moim celem wskazywanie tu odstępstw od Dyrektywy w ustawodawstwach państw członkowskich UE. Jednak dla przykładu wskażę na rażące naruszenie Dyrektywy przez Austrię w 2003 r., po sprawie Leitner. Cytowany poniżej przepis przewiduje odpowiedzialność organizatora podróży na zasadzie winy za „zmarnowany urlop”, podczas gdy Dyrektywa przyjmuje odpowiedzialność na zasadzie ryzyka.

„Austria: § 31e ust. 3 ustawy o ochronie konsumentów (Konsumentenschutzgesetz) z dnia 8 marca 1979 r., BGBl 1979/140 idF BGBl 2004/62 (dodany w 2003 r.).

Wenn der Reiseveranstalter einen erheblichen Teil der vertraglich vereinbarten Leistung nicht erbracht hat und dies auf einem dem Reisveranstalter zurechenbaren Verschulden beruht, hat der Reisende auch Anspruch auf angemessenen Ersatz der entgangenen Urlaubsfreude. Bei der Bemessung dieses Ersatzanspruches ist insbesondere auf die Schwere und Dauer des Mangels, den Grad des Verschuldens, den vereinbarten Zweck der Reise sowie die Höhe des Reisepreises Bedacht zu nehmen”.

Jeżeli organizator podróży ze swojej winy nie wykona znacznej części określonego w umowie świadczenia, uczestnikowi podróży przysługuje również roszczenie o stosowne odszkodowanie za utraconą przyjemność z urlopu. Przy ustalaniu odszkodowania bierze się pod uwagę w szczególności ciężar i czas trwania braku, stopień zawinięcia, uzgodniony cel podróży oraz cenę podróży.